

Konstantin I. Veliki - Carski protektorat kršćanstva

Punčikar, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:260497>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HELENA PUNČIKAR

**KONSTANTIN I. VELIKI: CARSKI PROTEKTORAT
KRŠĆANSTVA**

Završni rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

HELENA PUNČIKAR

**KONSTANTIN I. VELIKI: CARSKI PROTEKTORAT
KRŠĆANSTVA**

Završni rad

JMBAG: 0303084589, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

**Predmet: Vjerski suživot u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku: kršćani,
pogani i Židovi**

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Marina Zgrablić

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Helena Puncikar, kandidat za prvostupnicu historiografije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 1. rujna 2022.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Helena Punčikar dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Konstantin I. Veliki: carski protektorat kršćanstva koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 1. rujna 2022.

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	5
2. RIMSKO CARSTVO DO 313. GODINE.....	6
2.1. Car Konstantin I.	6
2.2. Povijesni kontekst progona kršćana.....	7
2.3. Konstantinov dolazak na vlast.....	9
2.4. Kriza u sustavu vlasti	10
2.5. Sukob Maksencija i Konstantina	12
3. KONSTANTINOVA VLADAVINA I KRŠĆANSTVO	14
3.1. Euzebije iz Cezareje	14
3.2. Milanski edikt 313. godine.....	15
3.3. Nicejski koncil	17
3.4. „Nerješiv problem Arija"	17
3.5. Odnos Konstantina i Crkve	18
3.6. Konstantinova aktivnost u crkvenom graditeljstvu.....	20
5. ZAKLJUČAK.....	23
6. LITERATURA	24
6.1. Popis priloga	25
7. SAŽETAK	26
8. SUMMARY	27

1. UVOD

Promatramo li kršćanstvo od njegovih početaka vrlo brzo nam postaje jasno kako je kršćanstvu bilo potrebno svega nekoliko stoljeća da se razvije kao religija. U svojim počecima tada male grupe kršćana dobivali su razne nadimke (radikali, kult, sekta) i nisu shvaćani za ozbiljno.¹ Posebno važno za shvaćanje i širenje kršćanstva je odnos Rimskog Carstva i njegovih brojnih careva prema toj novoj religiji koja se na mala vrata uvukla u veliko carstvo. Šireći se vrlo brzo kršćanstvo je vrlo brzo postalo smetnja carevima, stoga nije bilo potrebno puno vremena da rimski carevi počnu s progonima kršćana. Dok nam manjka pravnih izvještaja zašto je carstvo koje je bilo pravna država progonilo kršćane, kršćanski izvori kao što su Euzebije i Jeronim daju nam malo više informacija o tome kako i zašto su progonjeni kršćani.² Tema ovog rada govoriti će nam o toj promjeni, odnosno kako su kršćani čestu nesigurnost izazvanu progonima zamijenili sa sigurnošću gdje su mogli bez ikakvih ograničenja iskazivati svoje vjersko uvjerenje.

Ovaj rad se temeljem dostupne literature bavi životom i političkim djelovanjem cara Konstantina, također odgovara na pitanje kako je njegova vladavina utjecala na Rimsko Carstvo, kršćane, kako je utjecala na njega samog i na careve koji su vladali nakon njega. Spominje se nekoliko osoba iz njegova bliskog okruženja koji su uvelike utjecali na njegovu politiku, te kako je Konstantin došao na mjesto cara i kako je promijenio tijek kršćanske povijesti.

¹ Jedin, Hubert, „Velika povijest Crkve I; (Od praopćine do kršćanske velleckve)“, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001., str. 92 – 95.

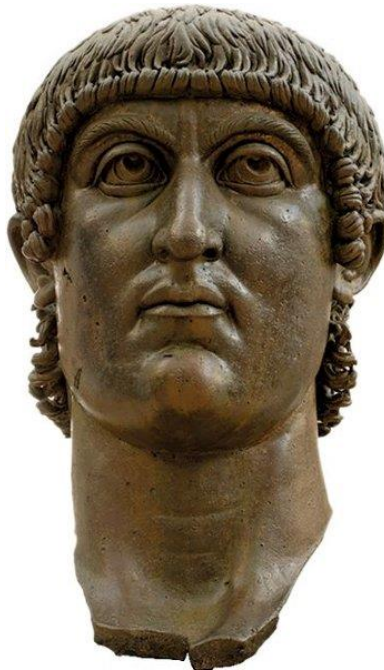
² Isto, str. 26 – 34.

2. RIMSKO CARSTVO DO 313. GODINE

2.1. Car Konstantin I.

Punog imena Gaj Flavije Valerije Konstantin rođen je oko 272. godine u današnjem Nišu. Njegov otac, Konstancije Klor podrijetlom iz Nove Dakije je tada bio visoki časnik rimske vojske, dok je njegova majka Helena bila skromnijeg podrijetla iz Bitinije (Drepan).³ Kada je o karijeri njegova oca riječ, Konstancije je vojnim uspjesima zaslužio visoko mjesto u političkom životu rimske države, stoga su postojale opravdana mišljenja kako će njegov otac doći do funkcije cara.⁴ Konstantinov otac je obnašao ulogu pretorijanskog prefekta u Galiji za vrijeme careva Dioklecijana i Maksimilijana, te je kasnije promaknut u kolegij četvorice kao Maksimilijanov cesar.⁵ U međuvremenu, Konstantin je polako gradio i stjecao ugled, dok je uspon njegova oca postao temeljem buduće Konstantinove karijere i uspjeha. Do perioda njegove vladavine nekoliko je važnih činjenica koje je potrebno spomenuti kako bi se dobio jasniji prikaz situacije u kojoj Konstantin dolazi na vlast i na koji je način vodio svoju vladarsku politiku.

Prilog 1 - Bista Konstantina Velikog

Izvor; Enciklopedija.hr, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32879>, pristup 23. rujna 2022.

³ Posavec, Vladimir; „Konstantin Veliki“, *Latina & Graeca*, Nova serija 24, 2014., str. 15.

⁴ O raspodjeli vlasti i državnom uređenju Rimskog Carstva u 3. st. vidjeti više u; „Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)“, ur. Damir Salopek, Jutarnji list, 2007., str. 596 – 637.

⁵ Posavec, Vladimir; „Konstantin Veliki“, str. 16.

2.2. Povijesni kontekst progona kršćana

Postoje brojni primjeri vjerske netolerancije prema kršćanima u vremenu prije cara Konstantina Velikog i usko su povezani za temu rada pa ih je potrebno spomenuti. Naime, kada se kršćanstvo pojavilo kao nova religija nije izazvalo puno bure u javnom i političkom životu. Međutim, kada se kršćanstvo kao religija koja ima svoje božanstvo počela brzo širiti tada je postala kamen spoticanja rimskoj državi. Tako imamo djelovanje rimskog cara nakon požara u Rimu 64. godine. Tadašnji car Neron je, kako nam prenosi Tacit, odgovornima za požar držao kršćansku općinu koji su tada zbog tog zločina postali omraženi u društvu.⁶ Iako nije posve jasno jeli Neron u kršćanstvu vidio nepotrebnu religiju i opasnost za državu ili je jednostavno iskoristio trenutni stav poganskog društva prema kršćanstvu i krivicu prebacio na njih kako bi očuvao svoj dobar status u javnosti. Neronovi postupci urodili su progonima kršćana, iako, izvori se ne slažu o tome koliki su razmjeri tih progona bili. Tacit piše kako su progoni bili ograničeni samo na Rim, dok Laktancije s druge strane tvrdi kako su se progoni ipak proširili na Carstvo.⁷ Zbog nepotpunih izvora oko toga što se točno dogodilo nakon požara u Rimu, imamo različite teorije oko Neronovih odluka glede kršćana. Tacitov kasniji izvještaj govori kako nije bilo zakonske osnove da se Neronove uredbe održe i uvrste u standardni zakon države, nego zaključuje kako su uredbe izdane za vrijeme cara Nerona bile ništa više nego samovolja jednog vladara.⁸ U vremenu vladavine cara Trajana, postoji jedan zanimljiv izvor o tome kakav je bio odnos prema kršćanima. Radi se o službenom pismu njegovog namjesnika Plinija Mlađeg, koji je u vremenu svoje službe (111./112. godina) pisao središnjoj vlasti kako da postupa sa kršćanima koje su mu prijavljivali građani Bitinije u kojoj je on bio namjesnik.⁹ Povod pisanju caru Trajanu Plinije je dobio nakon što je uvidio da se carska naredba koja je zabranjivala heterije¹⁰ ne poštuje. Plinije je saslušavao prijavljene kršćane i na osnovu njihovih iskaza odlučivao o tome jesu li oni kršćani. Pod prijetnjom smrtne kazne optuženima je naređivao da se ostave vjere, a one koji su bili ustrajni u svojoj religiji davao je smaknuti.¹¹ Iz Plinijeva primjera vidimo kako je postojao postupak u slučaju

⁶ Jedin, „Velika povijest Crkve...“, str. 149 – 150.

⁷ Isto, str. 151.

⁸ Isto, str. 152.

⁹ Lalošević, Vesna, „*Cum esset persecutio*: Dioklecijanovo doba na području između Akvileje i dunavskog limesa u mučeničkim legendama“, Književni krug, Split, 2018., str. 242.

¹⁰ U slučaju kršćana heterije su bile tajna vjerska društva koje država nije priznavala.

¹¹ Lalošević, „*Cum esset persecutio*...“, str. 243.

identifikacije i sankcioniranja kršćana, koji po svemu sudeći nije bio kratak kako se mislilo. Osim toga, Plinije nam donosi i kako su postojale „kategorije“ osumnjičenih koji su nakon saslušanja prolazili različite procese.¹² Ono što historiografi zaključuju je kako tada namjesnik nije znao za zakon ili normu koja bi bila postupak protiv kršćana, te je iz tog razloga pisao caru za daljnje upute. Nadalje, Trajanov odgovor namjesniku potvrđuje kako nisu postojale jasne odredbe nego smjernice kako bi trebao postupati prema kršćaninu.¹³ Uz takvu politiku crkva je imala prostora za napredak i jačanje, iako još uvijek smatrana protivnikom rimske države. Nema puno podataka o tome kako je kršćanima bilo za vrijeme dinastije Severa (193 – 235) osim nekoliko pojedinačnih primjera. Sredinom 3. stoljeća na vlast je došao Filip Arapin (244 – 249) kojega se opisuje kao cara sa simpatijama prema kršćanima, međutim, o njegovoj vladavini i simpatiziranju kršćana nemamo puno podataka, s druge strane, o njegovom nasljedniku dostupnost izvora je puno veća. Njega je naslijedio car Decije koji je po dolasku na vlast čvrsto odlučio kako će rimskoj državi vratiti stari sjaj i ugled. Decijev opći edikt iz 250. godine dao je svima na znanje kako su njegove namjere veće nego one njegovih prethodnika.¹⁴ Sadržaj edikta nije sačuvan, ali se prema suvremenoj rekonstrukciji smatra kako je ediktom naloženo da svi stanovnici carstva pridonose jednu žrtvu bogovima, tzv. *supplicatio*.¹⁵ Posljednja velika prepreka kršćanstvu prije Konstantinove vladavine bila je vladavina cara Dioklecijana. Po dolasku na vlast Dioklecijan se prvo pozabavio osiguranjem granica, rješavanju gospodarskih problema, te se okrenuo se „problemu kršćanstva“. Svoju vjersku reformu Dioklecijan započinje deset godina nakon stupanja na vlast, u svibnju 295. godine izdaje ukaz kojim zabranjuje brakove između pogana i kršćana.¹⁶ Čistke je car započeo iz vojske jer su njegovi vojnici kršćani izražavali bunt prema novim odredbama koje su se kosile njihovim uvjerenjima i bogu u kojeg vjeruju. Takvo ponašanje Dioklecijan nije dopuštao te je zbog toga onaj vojnik koji nije htio dati žrtvu poganskim bogovima morao napustiti njegovu vojsku. Nije puno vremena prošlo od njegova ukaza do izbijanja prvih nereda, a 303. godine izdan je edikt koji je u ime četiri cara naložio razaranje svih kršćanskih crkava uz predaju i spaljivanje svih njihovih svetih knjiga.¹⁷ Opći edikt je uvelike

¹² Isto, str.244.

¹³ Jedin, „Velika povijest Crkve I.“, str. 156.

¹⁴ Isto, str. 246.

¹⁵ Lalošević, „*Cum esset persecutio...*“, str. 94.

¹⁶ Isto, str. 95.

¹⁷ Jedin, „Velika povijest Crkve I.“, str. 426 – 427.

degradirao sve kršćane koji su u tom trenutku živjeli i radili u Carstvu. Tako oni kršćani koji su bili više klase izgubili su svoj socijalni status, dok oni kršćani koji nisu uživali viši status su se našli u degradaciji prema ropstvu. O tom ediktu pisao je Laktancije, učitelj na dvoru cara Dioklecijana i odgojitelj Konstantinova sina.¹⁸ Laktancije nam je poznat kao je jedan od izvora koji je pisao o progonima kršćana i kršćanstvu općenito. Neka od njegovih djela su Božanske ustanove (lat. *Institutiones divinae*), te O smrtima progonitelja (lat. *De mortibus persecutorum*).¹⁹ U trenutku Konstantinova proglašenja Laktancije se nalazio u Nikomediji.

Nadalje, on ističe kako degradirajući edikt nije potpomogao stvaranju novih mučenika ili žrtvovanja kršćana općenito.²⁰ Stvaranje mučenika bila je jedna od praksi koje je provodio kršćanski svijet te postoje mnogi crkveni zapisi koji nam donose svjedočanstva i opise mučeničkih smrti i opise njihovih progonitelja.²¹

2.3. Konstantinov dolazak na vlast

Nedugo nakon što se Dioklecijan teško razbolio postalo je jasno kako neće moći dugo obnašati svoju ulogu, pa su polako pristizali pritisci za njegovom abdikacijom. Osim Augustove abdikacije u tim trenucima vrlo važno je bilo koga će Dioklecijan postaviti za cezare. Logičan smjer promjene vlasti išao je prema tome da će vladajuće cezare zamijeniti njihovi sinovi, potrebno je istaknuti kako su u tom trenutku dovoljno stare sinove imali samo dva cezara (među kojima je bio i Konstancijev sin Konstantin). Sam Dioklecijan nije imao muških potomaka.²² Dioklecijan je abdicirao 1. svibnja 305. godine u blizini Nikomedije, te je tada za nove cezare proglasio Severa i Maksimina Daju.²³ Dioklecijanov izbor te 305. godine bio je iznenađenje svima, s obzirom da su svi očekivali da će prozvan biti Konstantin. Vrlo brzo nakon toga, za Konstantina nepovoljnog događaja, on je napustio Nikomediju. O razlozima njegovog odlaska postoje različite teorije, ali ono što zasigurno možemo navesti kao jedan od razloga je

¹⁸ Laktancije Firmijan, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35190>, pristupanje: 23. rujna 2022.

¹⁹ Isto, pristup 23. rujna 2022.

²⁰ W. H. C. Frend, *Constantine and the „peace of the church“*, u: Mitchell, M. Margaret, Young, M. Frances (ur.), „The Cambridge History of Christianity; Origins to Constantine“, Cambridge University Press, New York, 2006., str. 521.

²¹ O mučenicima i njihovim progoniteljima vidjeti više; Lalošević, „*Cum esset persecutio...*“, str. 246 – 258.

²² Posavec, Vladimir; „Konstantin Veliki“, str. 16 - 17.

²³ W. H. C. Frend, *Constantine and the „peace of the church“*, u: Mitchell, M. Margaret, Young, M. Frances (ur.), „The Cambridge History of Christianity; Origins to Constantine“, Cambridge University Press, New York, 2006., str. 520.

to da su šanse da postane carem na Istoku bile jako male. S druge strane, na Zapadu, Konstantin je imao puno veće mogućnosti s obzirom da mu je na zapadu podrška i vjetar u leđa bio njegov otac. Po dolasku na zapad Konstantin se vrlo brzo našao u ulozi vojnog zapovjednika budući da njegov otac u vrijeme pohoda na Pikte nije bio najboljeg zdravlja.²⁴ U srpnju sljedeće godine Konstancije je preminuo, a dan nakon Konstantin je bio izglasan za cezara od strane vojske i preuzima mjesto svoga oca. Vrlo brzo nakon toga, Konstantin je stavio pod svoju kontrolu sve teritorije svoga oca. Galerije na Istoku nije mogao učiniti ništa po pitanju Konstantinova proglašenja cesarom i aklamacijom očevih teritorija i ovlasti, te je stoga prihvatio Konstantina i njegovo pravo na prijestolje. Međutim, važno je za istaknuti kako je Galerije tada poslao Konstantinu purpur i darovao mu rang cezara, a Severa postavio na mjesto augusta.²⁵ Vrlo brzo nakon toga, cjelokupna upravna situacija na istoku i zapadu počela se komplicirati, a sam sustav vladavine polako se počeo urušavati.

2.4. Kriza u sustavu vlasti

Nakon smrti Konstancija i prihvaćanja Konstantina na položaj cezara, carstvom su vladali dva augusta (Galerije i Sever) i dva cezara (Maksim Daja i Konsantin), međutim, ova raspodjela vlasti vrlo brzo našla se na tankom ledu. Naime, 306. godine, Maksencije (sin Maksimijana) proglasio se carem i uzeo titulu *principes*, ubrzo nakon toga, njegov otac, Maksimijan je „odmrznuo“ svoju titulu Augusta. Tako su u tom trenutku carstvom vladala tri augusta, dva cezara i jedan principes.²⁶ Logično je da takav sustav vladanja nije bio održiv, te su se vrlo brzo počele sklapati prijateljstva u sukobljenim stranama i stvarati strane. Sever je bio u dogovoru sa Galerijem, te je krenuo u sjevernu Italiju kako bi se obračunao s pobunjenicima (većina pobuna izbijalo je zbog Galerijevih nameta koje je naslijedio od Dioklecijana), no, Sever je doživio izdaju od svojih vojnika koji su prešli na stranu Maksimilijana. Vrlo brzo nakon toga Sever je ubijen u Rimu. Istovremeno, Maksimijan se pokušavao dogovoriti sa Konstantinom. Situaciju je dodatno pogoršala vijest da se u Africi vikar provincije Domicije Aleksandar proglasio carem.²⁷ U tom trenutku sustav vlasti tetrahije kao da i nije postojao. Ovu krizu vlasti pokušali su riješiti 308. godine u Karnuntu, gdje su se

²⁴ Posavec, Vladimir; „Konstantin Veliki, str. 18.

²⁵ Isto, str.19.

²⁶ „Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)“, ur. Damir Salopek, str. 640 – 641.

²⁷ Isto, str. 641.

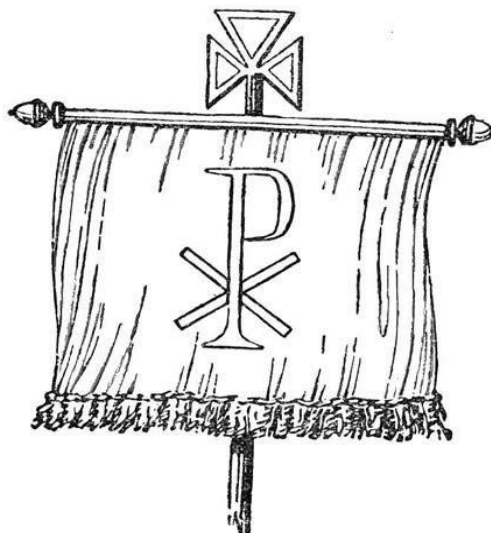
sastali Dioklecijan, Maksimijan i Galerije. Oni su tada pokušali ponovno uspostaviti vlast s dva Augusta (Galerije i Flavije Valerije), te dva Cezara (Maksimom Dajom i Konstantinom). Situacija oko vlasti razriješena je tako što su Maksencije i Domicije Aleksandar smatrani uzurpatorima. U narednim godinama za umrli su Galerije i Maksimijan, te su preostali Konstantin koji je vladao Britanijom i Hispanijom i Galijama; Maksencije u Italiji i Africi; Licinije u provincijama europskog Istoka i Maksim Daja koji je imao azijske provincije.²⁸ Napeti odnosi Maksencija i Konstantina su se u narednom periodu zaoštravali.

²⁸ Isto, str. 642.

2.5. Sukob Maksencija i Konstantina

Smrcu Galerija politička prepiranja i nepodnošljivost velikom većinom preselila se na odnos i suradnju između Konstantina i Maksencija. Obojica u vladavini na zapadu, svaki u borbi za prevlast nad istim. Odlučujuća bitka za prevlast dogodila se pred samim Rimom. Nakon što je Maksencije opasno zaprijetio oduzimanjem vlasti Konstantinu, on je odlučio uzvratiti i krenuo je na pohod prema Rimu. U listopadu 312. godine, nakon nekoliko zauzetih gradova u Italiji, Konstantin se sa svojim trupama našao pred vratima Rima.²⁹ Konstantin se u tu bitku uputio brojčano slabiji i sa više zagovornika koji su bili na strani Maksencija.³⁰ Sam Konstantin podršku je imao kod Licijana kojemu je bila obećana ruka njegove sestre. Odlučujući sukob suprotstavljenih strana dogodila se 28. listopada na Milvijskom mostu, gdje je Konstantin pobijedio Maksencija koji je u bitci poginuo.³¹ Postoji nekoliko zanimljivosti o tome kako je Konstantin otišao u tu bitku, nekoliko je izvora koji spominju kako se upravo prije te odlučujuće bitke dogodilo Konstantinovo preobraćenje na kršćanstvo. Provlači se teza kako se u noći prije bitke sa Maksencijem Konstantinu u snu pojavio uputa koja mu je naložila da na štitove svojih vojnika stavi nebeski znak Boga, u tom ukazanju pokazao se tekst „u tom ćeš znaku pobijediti“ (lat. *In hoc signo vinces*).³²³³ Ono što je potvrđeno je to da su njegovi vojnici zaista imali znakove kršćanstva i monogram Isusa Krista.

Prilog 2 - Ilustracija zastave koju su koristili Konstantinovi vojnici

²⁹ Detaljnije u; „*Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)*“, str. 642 – 644.

³⁰ Cameron, Averil, *The Late Roman Empire*, Fontana Press Original, London, 1993., str. 47 – 51.

³¹ Medved, Marko, Štiljeg, Franjo, „O vjerskoj toleranciji u prvim stoljećima kršćanstva“, *Riječki teološki časopis*, br. 2., 2011., str. 413 – 414.

³² „Kronika Kršćanstva“, ur. Tomašević, Nives, Mozaik knjiga, Zagreb, 1998., Str. 55.

³³ O „višim silama“ tijekom bitke vidjeti više; *Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)*, str. 644.

Izvor;EFerit.com, <https://bs.eferit.com/slike-konstantina-velikog-rimskog-cara/>, pristup 19. rujna 2022.

Euzebije iz Cezareje u svojim opisima spominje kako Konstantin nije slavio svoju pobjedu na ulasku u Rim kako je to bilo uobičajeno za rimski svijet i da je to učinio zbog toga što zahvalnost u ovoj pobjedi duguje nekom drugom bogu.³⁴ Kako bi se proslavila njegova pobjeda i prestanak Maksencijeve vladavine izgrađen je slavoluk. Slavoluk je poseban zbog toga što je trebao spojiti rimsku prošlost i sadašnjost, takav spomenik u Rimu nije podizan još od vremena Augusta i Oltara mira.³⁵ Uobičajeno je bilo da se u izgradnji slavoluka graditelji koriste već izrađenim reljefima, tako su graditelji iskoristili dva Trajanova reljefa, Hadrijanov medaljon i reljefna polja Marka Aurelija. Slavoluku je dodan originalan friz iz 315. godine na kojem se nalazi prikaz Konstantinovog vojnog pohoda, bitka protiv Maksencija i pobjednički ulazak u Rim.³⁶ Slavoluk su detaljno planirali kako bi svaki njegov fragment poslao određenu poruku.

Prilog 3 - Konstantinov slavoluk, Rim

Izvor; Wikipedia org., https://hr.wikipedia.org/wiki/Konstantinov_slavoluk, pristup 19. rujna 2022.

³⁴ Medved, Štiljeg, „O vjerskoj toleranciji u prvim...“, str. 414 – 415.

³⁵ Milinović, Dino, „Nova post vetera coepit; Ikonografije prve kršćanske umjetnosti“, FF press, Zagreb, 2016. str. 234.

³⁶ Isto, str. 234 – 236.

3. KONSTANTINOVA VLADAVINA I KRŠĆANSTVO

Pobjeda sa znakom kršćanstva sa sobom je donijela velike promjene za kršćanstvo i religijski poredak u svijetu. Konstantin je učinio puno važnih odluka za kršćanstvo, nekoliko njih su bile svojevrsni preokreti u religijskom i političkom pogledu. S obzirom da se od 312. godine izjašnjavao kao kršćanin ta godina se promatra kao i njegovo otvoreno pomaganje kršćanstvu. Pa je tako, te godine oslobodio kršćansko svećenstvo od plaćanja javnih poreza.³⁷ On je povrh toga što je javno pokazivao vjersku toleranciju, nastojao je da kršćani imaju što više pisanih potvrda o vjerskoj toleranciji i međusobnom uvažavanju. Njegova vjerska politika započinje odredbama koje ukidaju nepravdu koja je učinjena kršćanima. Jedna od takvih je bila i ukidanje svih sudskih odredbi koji su bili protiv časti i dobra kršćana (vraćanje zaplijenjenog dobra, povratak posjedovnih prava kršćanskim općinama, ukidanje pripajanja robnom staležu).³⁸ O Konstantinovoj politici više u nastavku rada. U njegovoj blizini nalazio se Euzebije iz Cezareje koji je bio od velike važnosti za njegovu vjersku politiku.

3.1. Euzebije iz Cezareje

Dok nam godina njegova rođenja nije točno poznata, znamo da se Euzebije obrazovao u Cezareji. Učitelj mu je bio ugledni Pamfila, s kojim je Euzebije za vrijeme progona kršćana jedno vrijeme bio u zatočen. Nakon što su njegova učitelja ubili mučeničkom smrću Euzebije odlazi u Tir, pa potom u Egipat. Milanskim ediktom oslobođen je iz zatvora u Egiptu i te iste godine dolazi na mjesto episkopa Cezareje. Euzebije je s carem imao vrlo prijateljski odnos, pa je dvadeset i pet godina bio njegova osoba od povjerenja. Kada su u pitanju njegova vjerska uvjerenja možemo reći da je Euzebije bio pobornik više teza, a ne samo one za koju se zalagao Konstantin što je Euzebije dovelo u neugodne situacije u godinama koje su uslijedile. Imao je veliku ulogu u rasvjetljavanju Konstantinovog doba s obzirom da je puno pisao tekstove različitog sadržaja. Nešto važnije od drugih njegovih djela su ona koja spadaju u polje historiografije, pa tako imamo „Crkvenu povijest“ u kojoj je vješto povezo crkvenu povijest sa svjetskom, te knjigu o Konstantinovom životu.³⁹ Osim toga, vrlo su

³⁷ Franzen, *Pregled povijesti crkve*, str. 52.

³⁸ Jedin, Hubert, „Velika povijest Crkve II (Crkva Carstva poslije Konstantina Velikog)“, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 8.

³⁹ Milinović, „*Nova post vetera coepit...*“, str. 250 – 251.

zanimljivi njegovi govori u kojima hvali Konstantina. Prvi njegov govor dogodio se na obljetnici Konstantinove vladavine 335. godine u Carigradu, a drugi je bio nešto kasnije iste godine u Jeruzalemu. U tim govorima ali i u njegovim drugim djelima da se uočiti kako je Euzebij u Konstantinu vidio cara koji vlada prema uputi Božjoj, to jest da je on njegov odabranik koji će izvesti Carstvo na put vjere, mira i sloge; „samo je tom čovjeku među svim bićima koja se kreću zemljom, Bog, car svemira, dao tu čast“.⁴⁰

3.2. Milanski edikt 313. godine

Milanski edikt bio je niz uputa koje su trebali slijediti članovi upravnih tijela koje je Konstantin sastavio sa ranije spomenutim Licinijem. Njih dvojica su se sastali 313. godine u Milanu⁴¹ gdje su se dogovorili o zajedničkoj vjerskoj politici koja neće ugroziti Licijana i koja će biti jaka prepreka za Maksima Daju.⁴² Milanskim programom tolerancije se u cijelom carstvu priznala potpuna ravnopravnost kršćana s ostalim religijama, priznao je kršćanima i svim ostalima da po slobodnom izboru slijede religiju kakvu sami hoće, tako da ono što tu može biti od božanskog i od nebeske moći neka bude blagonaklono nama i svima koji žive pod našom vlašću.⁴³ Kršćanima je time bila osigurana sloboda u vršenju svoje religije. Zanimljivo je kako je Milanski edikt iz 313. godine nije prvi takav dokument. Sličnu ispravu 311. godine izdao je Galerije nakon što se teško razbolio i smatrao kako je njegova bolest proizašla iz njegovih postupaka prema kršćanima. Galerijeva ideja je bila da ediktom o toleranciji uvede reda u odnose između religija. Prema svom iskustvu smatrao je kako se kršćanski bog pokazao stvarnim i da treba priznati njega i njegove pristaše.⁴⁴ Svrha edikta o toleranciji bila je uvođenje mira kako bi država imala siguran i održiv prosperitet, a ediktom su prestali progoni kršćana. Edikt iz 313. godine na podlozi Galerijeva edikta o toleranciji postavio je stabilne temelje Crkvi za slobodu djelovanja koju do tada nije imala. Konstantin je ovim ediktom je bio prvi car koji je priznao kršćane, što je kršćanstvu omogućilo da se bez ikakvih prepreka širi po carstvu. Važno je za napomenuti kako je tim reskriptom omogućeno da zatočeni kršćani budu pušteni na slobodu te su vjernici nesmetano

⁴⁰ Šakić, Srđan, „Pravne i političke ideje u Istočnom Rimskom Carstvu“, Naučna Knjiga, Beograd, 1984., str. 23 – 30.

⁴¹ Postoje navodi kako se taj sastanak dogodio na vjenčanju Licinija sa Konstantinovom sestrom; Vidjeti više; Medved, Štiljeg, „O vjerskoj toleranciji u prvim...“, str. 415.

⁴² *Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)*, str. 645.

⁴³ Goldstein, Ivo, Grgin Borislav, „Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku“, Novi Liber, Zagreb, 2006., str. 28.

⁴⁴ Medved, Štiljeg, „O vjerskoj toleranciji u prvim...“, str. 415.

mogli ići u crkvu. Tim događajem završava apsolutna vlast države i počinje vrijeme gdje su postojali vjera i politika, država i Crkva. Trenutak je to u kojemu se činilo da je javni život postao kršćanski, daje ta odluka države prihvaćanje Krista kao vođu, a crkvu kao njegovog pomoćnika koji će voditi državu u svjetlu. Otvorena suradnja Konstantina i Licinija nije bila dugog vijeka, vrlo brzo nakon edikta njih dvojica su se našli jedan nasuprot drugog kao rivali oko prevlasti.⁴⁵ Napetost između dva cara povezanih obiteljskim vezama kulminirala je nakon što su obojica dobili muške nasljednike. Sukob između njih trajao je do 317. godine kada je Konstantin dobio pod vlast europski dio Carstva uz još neka područja, te je dogovoreno kako će njegovi sinovi biti proglašeni cesarima. Borba s Licijanom oko vlasti trajala nekoliko godina, s brojnim bitkama u kojima su obojica gubili ljudstvo i teritorije, međutim, iz tih dugogodišnjih prepiranja na kraju je Konstantin izašao kao pobjednik.⁴⁶

U svojoj vjerskoj politici Konstantin se našao između Crkve i vjernika, naime, nakon što je kršćanstvo postalo ravnopravno i izašlo iz sjene ilegale vrlo brzo je postalo vidljivo da postoje neslaganja u crkvenom vrhu. Na zamolbu vjernika car se odlučio uplesti u vjerska pitanja, u početku je Konstantin bio distanciran i probleme koje su mu prijavljivali vjernici prenosio je biskupima i dao njima otvorene ruke za rješavanja nesuglasica. Nije trebalo dugo vremena dok nije postalo jasno kako takvom intervencijom car neće riješiti probleme koji kolaju u kršćanskom svijetu. Stoga se odlučio na korak dalje šireći svoj utjecaj i moć na rješavanje vjerskih pitanja.

Također, 320. godine čitavu Crkvu potresao je jedan novi slučaj, te je godine započela velika diskusija u koju su se uključili pa gotovo svi teolozi toga doba. Aleksandrijski prezbiter, Arije je u svojim propovijedima počeo s naukom kako Krist nije pravi Bog već stvorenje. Takva teza otvorila je niz polemika u crkvenim redovima i dovela situaciju u razlikama do usijanja. Problematika oko Krista se u narednim godinama samo više širila jer Konstantin nije imao dovoljno vremena baviti se crkvenim pitanjima jer je bio zauzet pitanjima na bojnopolju.⁴⁷ Ali, po povratku iz bitaka sa spomenutim Licijanom, iz kojih je Konstantin Veliki izašao kao pobjednik i jedini car monarh bez potrebe da s nekim dijeli vlast odlučio se pozabaviti vjerskim pitanjima.

⁴⁵ O Licijanovom usponu vidjeti više u; Posavec, Vladimir; „Konstantin Veliki“..., str. 27.

⁴⁶ Detaljnije u; Isto, str. 28 – 30.

⁴⁷ Barišić, Anto, „Vjerska politika Konstantina I. tijekom i nakon koncila u Niceji 325. godine“, *Bogoslovska smotra*, br.4, 2013., str. 767.

3.3. Nicejski koncil

Tražeći način na koji da se izbori sa u najmanju ruku lošom komunikacijom i odnosima u crkvenim redovima, Konstantin se dosjetio da na jedno mjesto pozove sve biskupe kako bi se dogovorili oko pravila i riješili razlike. Tako je 325. godine u Niceji sazvan prvi ekumenski koncil. Iako akt koncila nije sačuvan, te nije moguće u potpunosti rekonstruirati tijek koncila, niti sa sigurnošću tvrditi koliki je bio broj sudionika, sjednica ili trajanje istog neke odluke su nam poznate.⁴⁸ S obzirom na rezultat koncila moguće je odrediti u kojem je smjeru išao koncil, pa se tako smatra kako su na sjednicama pokušali riješiti dva glavna pitanja;

- osuda Arijeva nauka koji je tvrdio kako Krist nije božanstvo, kako on za njega nije pravi Bog, pravi Sin Božji⁴⁹,
- iznošenje nauka koji će biti pozitivan, jasan i precizan, a s druge strane takav da će demantirati Arijevo krivovjerje.

Budući da nam tijek koncila nije poznat, kroz fragmente možemo otprilike odrediti zaključak koncila. Na kraju je donesena isprava, tzv. Nicejska vjeroispovijest u kojoj je navedeno kako je Krist *istobitan* Ocu.⁵⁰ Trebamo napomenuti kako iako je Arijev nauk postao herezom, on nije nestao jer bilo je misionara koji su u to vrijeme bili poslani da propovijedaju kršćanstvo među germanskim plemenima.⁵¹ Koncil je zatvoren baš na dan obljetnice dvadeset godina vladavine Konstantina, koji je u toj prilici održao govor u kojemu je pozivao na mir i slogu. Ostaje odrediti jeli Koncil bio uspješan, ako ga promatramo kroz dulji vremenski period možemo zaključiti jedino da je bio uspješan, jer nakon 325. godine redovito su održavani sabori na kojima su se rješavali bitni problemi i nedoumice Crkve. Ako ga promatramo kao pojedinačan slučaj, ne možemo baš sa sigurnošću potvrditi da je Koncil bio uspješan, jer ono što je uslijedilo nakon koncila nije bilo onako kako je na istom odlučeno.

3.4. „Nerješiv problem Arija“

Po završetku Koncila u Niceji, dogovora o ispravnoj dogmi i izopćenja Arija iz Crkve smatralo se kako su svi bitni problemi kršćanstva riješeni i da je put mira i sloge neometan. Međutim, vrlo brzo nakon završetka koncila samom Konstantinu je postalo

⁴⁸ Jedin, „Velika povijest Crkve II...“, str. 27.

⁴⁹ O Arijevom nauku vidjeti više u; Jedin, „Velika povijest Crkve II...“, str. 19 – 24.

⁵⁰ Barišić, „Vjerska politika Konstantina I...“, str. 771.

⁵¹ Vidjeti više u; Goldstein, Grgin, „Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku“...str. 31 – 34.

jasno kako mir i sloga neće biti dugog trajanja. Kao što sam već napomenula u radu, samo zato što su Arijevu tezu proglasili herezom to nije značilo da je ona potpuno nestala kao kršćansko mišljenje i nije imala istomišljenike. Kako je po završetku sabora Konstantin u egzil poslao arijance Teognida (Niceja) i Euzebija (Nikomedija), uputio im je i pismo u kojem navodi kako je na koncilu htio postići prije svega slogu koju je Arije ugrožavao svojim idejama, ali zahvaljujući njima te ideje dobivaju značaj i ugrožavaju simbol vjere (mir i sloga). Nedugo nakon koncila (327.) arijanstvo se toliko proširilo da je uspjelo poljuljati carevo mišljenje o tome što je pravo a što krivo. Arijanci su tada uspjeli uvjeriti Konstantina kako vjera u koju oni vjeruju nije ništa drugačija od one koja se zagovarala na koncilu. Takva uvjeravanja dovela su do promjene u njegovoj vjerskoj politici. Navodi se kako je do promjene došlo i jer je sam Konstantin bio pod utjecajem svoje majke, sestre i rođakinje koje su bile Arijeve pristaše. Povučeni tim utjecajem Konstantin je pisao pismo Ariju i nedugo nakon toga Arije se vratio iz egzila. Nakon što se proširila vijest da se Arije vratio iz egzila, Konstantinu su se javljali i drugi prognani članovi sa željom za povratkom, pa je tako Konstantin 327. godine održao još jedan koncil u Niceji gdje je donesena odluka da se prognani filoarijanski biskupi mogu vratiti u sjedišta iz kojih su poslani u egzil.⁵² Iz ovog primjera možemo zaključiti da Konstantin iako kršćanin nije imao potpuna teološka uvjerenja, te se iz tog razloga često nalazio na meti raznih točnih i netočnih informacija od onih ljudi koji su te bavili teološkim pitanjima a bili su mu bliski. Jedan od boljih primjera takve taktike je bio Euzebije koji se opredijelio za Arija, po povratku iz egzila na Konstantinovo odobrenje, Euzebije je odmah iskoristio tu priliku kako bi promicao Arija i njegove stavove. Vrlo brzo je postao vođa svih onih koji nisu bili zadovoljni odlukama Nicejskog koncila.⁵³

3.5. Odnos Konstantina i Crkve

Vjerska politika koju je provodio Konstantin nije se odnosila samo na to kako će se što propisati, vrlo važan segment njegove vjerske politike su bili biskupi i cjelokupan odnos crkve prema njegovim odlukama. Jasno je da Konstantin nije mogao sam donositi odluke ili upravljati crkvenim životom, za dobru vjersku politiku od velike važnosti mu je bio dobar odnos sa crkvom jer ipak su članovi crkve bili glasačka većina.

⁵² Barišić, „Vjerska politika Konstantina I. ...“, str. 773 – 774.

⁵³ Isto, str. 774.

U radu su spomenuti već neki koji su bili u prijateljskom odnosu s njim ali i oni koji mu nisu odgovarali. Jedan od boljih primjera kako je zapravo funkcionirala njegova vjerska politika je primjer biskupa Atanazija. Atanazije je bio jedan od sudionika na prvom koncilu i tamo se protivio arijanstvu. Godine 328. Atanazije je postao aleksandrijskim biskupom i tamo zatekao niz problema. Onaj najveći za Atanazija je bilo arijanstvo, no, uz njega su tu bili borba sa manihejcima i kršćanskih šizmatika melicijevaca koji su bili najteži protivnici Atanaziju. Oni su od samih početaka preispitivali njegov izbor za biskupa, pa je glas o nezadovoljstvu došao i do Konstantina. Osim što su zamjerali Atanaziju to što ne želi primiti Arija u vjersku zajednicu, optuživali su ga za niz drugih stvari. Na popisu optužbi se našla i ta da je umješan u veleizdaju, optužen je bio i da je ubio jednog od pristaša melicijevaca, međutim, za ubijenog se kasnije ispostavilo da je bio potplaćen kada su ga našli skrivenog u jednom samostanu.⁵⁴ Pred Konstantina su tako melicijevci udruženi sa Euzebijem došli kako bi iznijeli optužbe na račun Atanazija. Taj posjet rezultirao je tako da je Konstantin promijenio mišljenje o Atanaziju koje je ne tako davno smatrao ispravnim čovjekom na pravom vjerskom putu.⁵⁵ Spomenuti Euzebije iskoristio je situaciju Konstantinove neodlučnosti i domogao se mjesta njegovog savjetnika.⁵⁶ Što se tiče kasnijeg Atanazijeovog života dugo se borio sa lažnim optužbama, imao je problema i za vrijeme vladavine Konstantinovih sinova, ali ne u toj mjeri kao za vrijeme njihova oca. Danas se Atanazija smatra jednim od najznačajnijih crkvenih otaca koji je usprkos svim problemima uspio steći veliki ugled.

Uzmemo li u obzir navedene situacije, može se zaključiti kako je Konstantin u svojoj vjerskoj politici znao biti i nedosljedan. Razlog za to se možda krije u tome što je osim vjerske politike morao imati i onu državnu politiku. Konstantin je bio svjestan utjecaja dobre vjerske politike na njegovu vlast u državi i zbog toga je kada je vjerska politika bila u pitanju često mijenjao mišljenja, bio je svjestan činjenice da dobar odnos s Crkvom u vremenu kada se kršćanstvo kao religija rapidno širi, a utjecaj biskupa jača iz dana u dan donosi za njega podršku Crkve, koja bi bila veliki plus u upravljanju Carstvom. Naravno, nije potpuno jasno jeli ta nedostatnost u njegovoj vjerskoj politici

⁵⁴ Šakić, Srđan, „Pravne i političke ideje u Istočnom Rimskom Carstvu“, Naučna Knjiga, Beograd, 1984., str. 31 – 32.

⁵⁵ Jedin, „Velika povijest Crkve II...“, str. 30 – 33.

⁵⁶ Barišić, „Vjerska politika Konstantina I. ...“, str. 775 – 776.

bila upravo mudro vladarsko promišljanje ili je pak bila puko neznanje o kršćanstvu za kojeg se i sam izjašnjavao.

3.6. Konstantinova aktivnost u crkvenom graditeljstvu

Iako neodlučan u vjerskoj politici i u zanimljivim odnosima s biskupima sagledamo li njegov odnos prema Crkvi u cijelosti možemo zaključiti kako je usprkos preprekama Konstantin imao veliko poštovanje biskupa i dobar odnos sa Crkvom. Jedan od razloga za to krije se u njegovoj graditeljskoj aktivnosti koju je Crkva uvelike odobravalala i poštovala. Naime, vladari prije Konstantina nisu davali preveliku pažnju tome gdje se mole kršćani niti kako njihov vjerski obred izgleda s obzirom da su u velikoj mjeri bili nezainteresirani za kršćane. Što više, mnogima je gradnja koju su provodile kršćanske općine smetala. Car Konstantin s druge strane, provodio je politiku slabljenja poganstva (najviše kulta Mitre i Cibebe) i jačanja kršćanstva, te iz tog razloga pokreće niz gradnji u Rimu i Svetoj Zemlji.⁵⁷ Tome u prilog ide i njegovo pljačkanje poganskih svetišta Istoka kako bi ukrasio svoj grad na Bosporu.⁵⁸ Njegovi činovnici su na svojim putovanjima pokrajinama tražili adekvatan materijal, pogotovo plemenite kovine koje su se mogle ponovno upotrijebiti. Kipovi od velike vrijednosti zaplijenjeni su i prevezeni u Konstantinopol - Carigrad gdje su potom bili istaknuti na javnim mjestima ili u crkvama.⁵⁹ Graditeljsku aktivnost posebno je usmjerio prema Jeruzalemu, gdje je želio istaknuti mjesto Kristova groba i uskrsnuća, a važna mjesta Kristova života i djelovanja bila su preuređena i obogaćena (građene su bazilike, crkve, uklanjane građevine koje su narušavale značaj mjesta).⁶⁰ Pripisuje mu se i gradnja crkve Kristova rođenja u Betlehemu, bazilike kod hrasta u Mamri, raskošnih bazilika u Antiohiji i Nikomediji. U Carigradu da je graditi baziliku sv. Mudrosti (grč. Hagia Sophia) koja će u stoljećima koje slijede dobivati sve veći značaj, raskoš i sjaj.⁶¹ U Rimu je dao izgraditi Lateransku baziliku koja će kasnije postati rezidencija rimskog biskupa. Važno je za istaknuti kako se dogodio i preokret u umjetnosti, naime, umjetnost je za vremena vladavine Konstantina Velikog počela prikazivati kršćanske simbole. Na rimskim

⁵⁷ Robin M. Jensen, *Constantine and the „peace of the church“*, u: Mitchell, M. Margaret, Young, M. Frances (ur.), „The Cambridge History of Christianity; Origins to Constantine“, Cambridge University Press, New York, 2006., str. 584 – 585.

⁵⁸ Jedin, „Velika povijest Crkve II...“, str. 11.

⁵⁹ Isto, str. 12.

⁶⁰ Isto, str. 12.

⁶¹ Odahl, Matson, Charles, „Constantine and The Christian Empire“, Routledge, New York, 2004., str. 206 – 212.

sarkofazima su primijećene sličnosti sa reljefima Konstantinova slavoluka, dok je s kovanica polako nestajao simbol poganstva.⁶²

4. KONSTANTINOVE VOJNE I DRUŠTVENE REFORME

S obzirom da je Konstantin vladao u velikoj mjeri okrenut religiji ne smije se izostaviti ostatak njegove vladavine koja je također bio pod utjecajem kršćanstva. Uz kršćanstvo uveo je još nekoliko promjena koje su bile značajne za društveni život i ekonomsku stabilnost, te ih je potrebno navesti. Za početak, njegovim dolaskom monarhijski razvoj principata doveden je do kraja, sjedište koje je imao car imala je i država. Uveo je nove funkcije u administraciju države što mu je omogućilo bolju kontrolu nad državnom riznicom ali i ljudstvom. Povećao je kontrolu u donošenju odluka, čime je smanjio utjecaj prefekata. Vojnu moć stavio je pod svoju kontrolu čime se riješio rizika preotimanja vlasti.⁶³ Osim za Crkvu velike napore je ulagao i u obranu granica gdje je ostvarivao velike uspjehe. Kako se većina njegovih vojnih aktivnost odvijala na Istoku odlučio je kako je u tom dijelu Carstva potrebno imati snažno utvrđenu prijestolnicu. Ideja da se izgradi prijestolnica na istoku javila se još za vrijeme sukoba sa Licijanom kada je smatrao kako bi grad trebalo podići na mjestu nekadašnjeg Bizantija. Budući da je često boravio u onim gradovima koji su bili politički najosjetljiviji, a u Rimu je boravio jako rijetko, odlučio se da će osnovati grad sa svojim imenom. U svibnju 330. godine posvećen je poganskim obredima osnivanja Konstantinopol.⁶⁴

Konstantin koji je zbog svog zalaganja i djelovanja kao zaštitnik kršćanstva dobio nadimak Veliki umro je 337. godine tijekom priprema za rat protiv Perzijanaca. Jedna od posljednjih odluka koju je donio a ticala se vjerske politike bilo je krštenje njega samog. Iako je bio veliki zagovornik vjerske politike u svojoj vladavini i zaštitnik kršćanstva, sve što je činio, činio je bez da je bio kršten. Izvori nam prenose kako je nakon što se razbolio izrazi želju da ga se krsti. Euzebije je u jednom od svojih spisa napisao kako je to učinio jer se želio oprati od svih svojih grijeha koje je počinio. Euzebije nije zapisao tko je je krstio Konstantina, tu informaciju navodi tek sv. Jeronim u svojim „Kronikama“. Jeronim je naveo kako je Konstantina krstio upravo Euzebije,

⁶² Milinović, „*Nova post vetera coepit...*“, str. 262 – 265.

⁶³ *Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)*, str. 647 – 651.

⁶⁴ Isto, str. 652 – 653.

biskup u Nikomediji.⁶⁵ Pokopan je u Carigradu, u bazilici Svetih apostola gdje je dao sebi izgraditi grob, pa se tako našao tamo u ulozi trinaestog apostola.⁶⁶ Iza njega ostali su njegovi sinovi koji su se trudili nastaviti njegovim stopama. Nije bilo lako nastaviti vladati nakon Konstantina, jer ako ostavimo po strani njega kao kršćanina, ne možemo zanemariti kakav je veliki vojskovođa i državnik bio.

Konstantina za vrijeme svoga života nije odredio tko će ga naslijediti, vrlo brzo nakon njegove smrti krenulo je pitanje dinastičke vladavine. Brzom i žestokom reakcijom u Carigradu uklonjeni su svi muški nasljednici koji su se mogli pozvati na pravo nasljedstva po obiteljskom imenu Flavije. U tom uklanjanju pošteđeni su ostali jedino mladi sinovi Konstantinova polubrata Julija Konstancija, Gal i Julijan koji će kasnije i biti car. Konstantinov prvorodenac Konstantin II dobio je Galiju, Britaniju i Hispaniju (kao i njegov otac kada je prvi put dobio vlast), Konstancije II dobio je Istok i Trakiju, najmlađi, sedamnaestogodišnji Konstans dobio je Italiju s Afrikom i Ilirikom. Konstantin II imao je nadmoć nad Konstansom koji je 340. godine zatražio autonomiju. Stariji brat mu to nije htio dozvoliti, te su se njih dvojica oko toga sukobili. Konstantin II. krenuo je na njega, ali je kod Akvileje upao u zasjedu gdje je i ubijen. Nakon toga, vladala su dva augusta (Konstans i Konstancije II) Carstvom kao skoro pa jedno političko tijelo. Iako su bili različiti njihova zajednička vladavina protekla je bez većih problema.⁶⁷

⁶⁵ Barišić, „Vjerska politika Konstantina I. ...“, str. 783.

⁶⁶ Odahl, „Constantine and The Christian Empire“, str. 242 – 246.

⁶⁷ *Povijest; Rimsko Carstvo (Knjiga 4.)*, str. 655.

5. ZAKLJUČAK

Kršćanstvo je danas jedna od najraširenijih religija svijeta, veliku zahvalu za to duguje Konstantinu I. Velikom koji je nakon što je pobjedom u bitci došao na vlast većinu svoje vladavine je posvetio zaštiti kršćanstva. Najveći dio svoje vladavine proveo je upravo baveći se vjerskom politikom, svojim odlukama promijenio je tijek povijesti. Izdajući Milanski edikt otvorio je put kršćanstvu da stvori svoju državu, omogućio je Crkvi da izađe iz sjene i doživi svoj najveći procvat od kada postoji kršćanska religija. Svega nekoliko stotina godina prošlo je od toga da su kršćani bili progonjeni zbog svojih vjerskih uvjerenja do toga da su se biskupi crkve mogli neometano sastati na javnom mjestu uz prisustvo i odobrenje velikog i moćnog vladara.

Konstantin Veliki bio je svjestan kako u kršćanskom svijetu nedostaje jedinstva pa je zbog toga odlučio sazvati prvi ekumenski koncil na kojemu su izglasana neka od najvažnijih teoloških pitanja. Važnost tog koncila stoji u tome što je on ostao praksa za Crkvu, pa je nakon njega slijedio onaj u Carigradu 381. godine, Efezu 431. godine, Kalcedonu 451. godine, Carigradu 553. i 680. godine i u Niceji 787. godine.⁶⁸ Nakon crkvenog raskola 1054. godine, pravoslavna crkva odlučila je da priznaje samo tih sedam koncila, katolička crkva je s druge strane zadržala koncile i imala ih je još (posljednji bio u Vatikanu 1962. – 1965.).

Mnogi historiografi taj period u povijesti kršćanstva nazivaju Konstantinovim preokretom upravo zato što je njegov lik zaslužan za tako brzo širenje jedne religije. Naravno, nije on jedini vladar koji se bavio vjerskim pitanjima, ali je važan upravo zbog činjenice da je bio prvi koji se odlučio na tako hrabar preokret u politici koju su mnogi njegovi nasljednici preuzeli i njegovali. U radu se opisuje kako je Konstantin došao na vlast, kako je oblikovao svoju vjersku politiku i s kojim se sve problemima suočavao.

Rad je samo kratak opis jedne puno složenije tematike koja ne može biti obuhvaćena vladavinom Konstantina I. Velikog, međutim, njegovo ime je početak jedne etape kršćanstava za koju se vežu još mnogi vladari koji su vladali mnogim zemljama, ne samo Istokom i Zapadom nekadašnjeg velikog Rimskog Carstva.

⁶⁸ „Kronika Kršćanstva“, ur. Tomašević, Nives, Mozaik knjiga, Zagreb, 1998., str. 60.

6. LITERATURA

- Barišić, Anto, „Vjerska politika Konstantina I. tijekom i nakon koncila u Niceji 325. godine“, *Bogoslovska smotra*, br.4, 2013., str. 763 – 786.
- Cameron, Averil, „*The Late Roman Empire*“, Fontana Press Original, London, 1993.
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35190>, pristup 23. rujna 2022.
- Goldstein, Ivo, Grgin Borislav, „Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku“, Novi Liber, Zagreb, 2006.
- Franzen, August, „*Pregled povijesti crkve*“, Kršćanska sadašnjost, Glas Koncila, Zagreb, 1970.
- Jedin, Hubert, „Velika povijest Crkve I“, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
- _____, „Velika povijest Crkve II“, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.
- Lalošević, Vesna, „*Cum esset persecutio: Dioklecijanovo doba na području između Akvileje i dunavskog limesa u mučeničkim legendama*“, Književni krug, Split, 2018.
- Medved, Marko, Štiljeg, Franjo, „O vjerskoj toleranciji u prvim stoljećima kršćanstva“, *Riječki teološki časopis*, br. 2., 2011., str. 403 – 436.
- Milinović, Dino, „*Nova post vetera coepit; Ikonografije prve kršćanske umjetnosti*“, FF press, Zagreb, 2016.
- Mitchell, M. Margaret, Young, M. Frances, „*The Cambridge History of Christianity; Origins to Constantine*“, Cambridge University Press, New York, 2006.
- Odahl, Matson, Charles, „*Constantine and The Christian Empire*“, Routledge, New York, 2004.
- Posavec, Vladimir, „Konstantin Veliki“, *Latina & Graeca*, Nova serija 24, 2014, str. 15 – 38.
- Salopek, Damir, „Povijest; Rimsko Carstvo“, Knjiga 4, Jutarnji List, 2007.
- Šakić, Srđan, „Pravne i političke ideje u Istočnom Rimskom Carstvu“, Naučna Knjiga, Beograd, 1984
- Tomašević, Nives, „Kronika Kršćanstva“, Mozaik knjiga, Zagreb, 1998.

6.1. Popis priloga

Prilog 1 - Bista Konstantina Velikog.....	6
Prilog 2 - Ilustracija zastave koju su koristili Konstantinovi vojnici	12
Prilog 3 - Konstantinov slavluk, Rim	13

7. SAŽETAK

Godina je 305. i car Dioklecijan abdicirao je sa svoje funkcije. Godina je to početka borbe oko prevlasti nad istočnim i zapadnim dijelom Rimskoga carstva. Veliki je broj sudionika bio u toj borbi za prevlast, međutim, kao pobjednik izašao je Konstantin I. Veliki. Njegova vladavina donosi veliku promjenu u tadašnjem političkom i društvenom životu. Bio je to prvi car koji se izjasnio kao kršćanin i time potakao lančanu reakciju koja je otvorila put kršćanstvu. Osim što se javno priznao za kršćana, car Konstantin I. Veliki vodio je intenzivnu vjersku politiku i sve u svrhu prihvaćanja kršćanstva kao religije. Prvo je kršćanstvo proglasio dopuštenom religijom i Milanskim ediktom 313. godine dao slobodu da svatko vjeruje u ono što smatra ispravim. Pokrenuo je time rapidno širenje kršćanstva koje se do tada skrivalo u sjeni progona i zabrana. Svoju vjersku politiku proširio je i na utjecaj prema crkvi, koja je polako postajala sve jača. Aktivno je sudjelovao u rješavanju problematike jedinstva u kršćanskom svijetu jer vrlo brzo nakon edikta Konstantinu je postalo jasno kako ono zapravo niti ne postoji. Bio je okružen vrlo sposobnim pomoćnicima, među kojima se ističe Euzebije iz Cezareje, koji ga je navodno krstio na smrtnoj postelji. Osim što je bio veliki zagovornik kršćanstva, Konstantin se pokazao kao vrlo sposoban vojskovođa koji je za svoje vladavine imao vojnu moć u svojim rukama. Njegovi uspjesi na vojnom polju poboljšali su sigurnost carstva, a intenzivna veza s crkvom donosila mu je sigurnu društvenu politiku. Konstantin I. Veliki uspješno je vladao puna tri desetljeća, umire 337. godine u svojoj carskoj palači u Nikomediji. Biva pokopan u bazilici Svetih apostola koju je on dao izgraditi u Carigradu kojeg je on osnovao.

Ključne riječi: Konstantin I. Veliki, Milanski edikt, Nicejski koncil, protektorat, kršćanstvo, religija

8. SUMMARY

Constantine I. the Great – imperial protectorate of Christianity

The year is 305 and Emperor Diocletian abdicated his position. It is the year of the beginning of the struggle for supremacy over the eastern and western parts of the Roman Empire. A large number of participants were in that fight for supremacy, however, Constantine I the Great emerged as the winner. His reign brought a great change in the political and social life of the time. He was the first emperor to declare himself a Christian, thus triggering a chain reaction that paved the way for Christianity. In addition to publicly recognizing himself as a Christian, Emperor Constantine I the Great led an intense religious policy, all to accept Christianity as a religion. He first declared Christianity a permissible religion and in 313 gave the freedom for everyone to believe in what he considered to be right with the Edict of Milan. He thereby initiated the rapid spread of Christianity, which until then had been hidden in the shadow of persecution and prohibitions. He extended his religious policy to influence the church, which slowly became stronger. He actively participated in solving the problem of unity in the Christian world, because very soon after the edict it became clear to Constantine that it does not actually exist. He was surrounded by very able assistants, among whom stands out Eusebius of Caesarea, who allegedly baptized him on his deathbed. In addition to being a great supporter of Christianity, Constantine proved to be a very capable military leader who had military power in his hands during his reign. His successes in the military field improved the security of the empire, and his intense connection with the church brought him a secure social policy. Constantine the Great ruled successfully for three decades, dying in 337 in his imperial palace in Nicomedia. He is buried in the Basilica of the Holy Apostles, which he had built in Constantinople, which he founded.

Keywords: Constantine I The Great, Edict of Milan, Council of Nicaea, protectorate, Christianity, religion.